

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI QONUNCHILIGIDA KAFILLIK INSTITUTINI RIVOJLANTIRISH MASALALARI

M.B.Tillaboyeva

*Farg'ona davlat universiteti Huquqshunoslik fakulteti
Maxsus huquqiy fanlar kafedrasi katta o'qituvchisi,
y.f.f.d.*

Annotatsiya: Mazkur maqolada kafillik institutining huquqiy tabiati, uning majburiyatlarni ta'minlashdagi o'rni hamda O'zbekiston Respublikasi qonunchiligida kafillik institutini rivojlantirish masalalari tahlil qilinadi. Tadqiqot davomida kafillik institutining nazariy asoslari, Fuqarolik kodeksi normalari hamda amaliyotdagi qo'llanishi o'rganilgan. Shuningdek, kafillik shartnomasini qo'llash jarayonida yuzaga keladigan ayrim muammolar tahlil qilinib, ushbu institutni takomillashtirish bo'yicha ilmiy taklif va tavsiyalar ilgari surilgan.

Kalit so'zlar: kafillik, majburiyatlarni ta'minlash, kafillik shartnomasi, fuqarolik huquqi, qarzdor, kreditor, majburiyat.

Bozor iqtisodiyoti sharoitida fuqarolik-huquqiy munosabatlarning barqarorligini ta'minlashda majburiyatlarni ta'minlash usullari muhim ahamiyat kasb etadi. Bunday usullar qatoriga garov, zakalat, jarima, kafolat hamda kafillik kiradi. Ular kreditor manfaatlarini himoya qilish, majburiyatlarning o'z vaqtida va to'liq bajarilishini ta'minlashga xizmat qiladi.

O'zbekiston Respublikasi Fuqarolik kodeksida majburiyatlarni ta'minlashning muhim vositalaridan biri sifatida **kafillik instituti** alohida tartibga solingan. Mazkur institut orqali uchinchi shaxs qarzdorning majburiyatlarini to'liq yoki qisman bajarish uchun kreditor oldida javobgar bo'lish majburiyatini oladi. Shu sababli kafillik fuqarolik muomalasida ishonchli huquqiy mexanizm sifatida namoyon bo'ladi.

Kafillik fuqarolik huquqida majburiyatlarni ta'minlashning eng qadimiy va keng tarqalgan shakllaridan biri hisoblanadi. Uning mohiyati shundan iboratki, uchinchi shaxs — **kafil** qarzdorning majburiyatlarini bajarishi uchun kreditor oldida javobgarlikni o'z zimmasiga oladi.

O'zbekiston Respublikasi Fuqarolik kodeksiga ko'ra, kafillik shartnomasi bo'yicha kafil boshqa shaxsning majburiyatini to'liq yoki qisman bajarishi uchun kreditor oldida javobgar bo'ladi. Agar qarzdor o'z majburiyatini bajarmasa yoki lozim darajada bajarmasa, kreditor ushbu majburiyatni bajarishni kafildan talab qilish huquqiga ega.

Kafillik institutining asosiy xususiyatlari quyidagilardan iborat:

- majburiyatni ta'minlash vositasi hisoblanadi;

- qo'shimcha (aksessuar) majburiyat sifatida namoyon bo'ladi;
- kreditor manfaatlarini himoya qilishga xizmat qiladi;
- qarzdor va kreditor o'rtasidagi majburiyatning bajarilishini kafolatlaydi.

Shu jihatdan kafillik instituti fuqarolik muomalasida ishonch va huquqiy barqarorlikni ta'minlovchi muhim vosita hisoblanadi.

O'zbekiston Respublikasida kafillik institutining huquqiy asoslari **Fuqarolik kodeksi** normalari bilan tartibga solinadi. Ushbu kodeksda kafillik shartnomasi, kafillikning amal qilish muddati, kafilning javobgarligi hamda majburiyatlarning bajarilishi bilan bog'liq masalalar belgilangan.

Kafillik shartnomasi yozma shaklda tuzilishi shart. Aks holda u haqiqiy emas deb topilishi mumkin. Mazkur shartnoma orqali kafil qarzdor majburiyatlarini bajarish bo'yicha qo'shimcha javobgarlikni o'z zimmasiga oladi.

Amaldagi qonunchilikka ko'ra, kafil va qarzdor odatda **solidar javobgar** hisoblanadi. Bu esa kreditor majburiyatni bajarishni qarzdordan ham, kafildan ham talab qilish huquqiga ega ekanligini anglatadi.

Amaliyotda kafillik institutini qo'llash bilan bog'liq ayrim muammolar ham mavjud. Jumladan:

1. Kafillik shartnomasi shartlarining yetarli darajada aniqlashtirilmasligi.
2. Kafilning javobgarlik chegaralari aniq belgilab qo'yilmasligi.
3. Sud amaliyotida kafillik majburiyatlarini talqin qilish bo'yicha turli yondashuvlarning mavjudligi.
4. Fuqarolarning kafillik shartnomasi oqibatlari haqida yetarli huquqiy bilimga ega emasligi.

Mazkur muammolar kafillik institutining samarali ishlashiga ma'lum darajada to'sqinlik qilishi mumkin.

O'zbekiston Respublikasida kafillik institutini yanada rivojlantirish uchun quyidagi chora-tadbirlarni amalga oshirish maqsadga muvofiq:

- kafillik shartnomalarining huquqiy mexanizmlarini yanada takomillashtirish;
- sud amaliyotini yagona huquqiy talqin asosida shakllantirish;
- fuqarolar va tadbirkorlar o'rtasida huquqiy savodxonlikni oshirish;
- elektron shartnomalar orqali kafillik institutini qo'llash imkoniyatlarini kengaytirish.

Bu chora-tadbirlar kafillik institutining amaliy samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

Xulosa qilib aytganda, kafillik instituti majburiyatlarni ta'minlashning muhim huquqiy vositalaridan biri hisoblanadi. U kreditor manfaatlarini himoya qilish, majburiyatlarning o'z vaqtida bajarilishini ta'minlash hamda fuqarolik muomalasining barqarorligini mustahkamlashga xizmat qiladi. O'zbekiston Respublikasi qonunchiligida mazkur institut yetarli darajada tartibga solingan bo'lsa-da, uning amaliy qo'llanishi jarayonida ayrim muammolar mavjud. Shu sababli kafillik institutini takomillashtirish fuqarolik huquqini rivojlantirishning muhim yo'nalishlaridan biri bo'lib qolmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. O‘zbekiston Respublikasining Fuqarolik kodeksi. – Toshkent: Adolat, 2023.
2. O‘zbekiston Respublikasining “Garov to‘g‘risida”gi Qonuni // O‘zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari ma’lumotlari milliy bazasi.
3. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M. Mirziyoyev. Yangi O‘zbekiston strategiyasi. – Toshkent: O‘zbekiston, 2021.
4. O‘zbekiston Respublikasi Fuqarolik kodeksiga sharh / Mas’ul muharrir: O. Oqyulov. – Toshkent: Adolat, 2020.
5. Oqyulov O. Fuqarolik huquqi. Umumiy qism. – Toshkent: TDYU nashriyoti, 2019.
6. Rahmonqulov H.R. Fuqarolik huquqi. – Toshkent: Adolat, 2017.
7. Rustamboev M.X. O‘zbekiston Respublikasi fuqarolik huquqi. – Toshkent: TDYU nashriyoti, 2018.
8. Saidov A.X., Ochilov B. Fuqarolik huquqi nazariyasi. – Toshkent: Adolat, 2016.
9. Komilov F.M. Majburiyat huquqi. – Toshkent: TDYU nashriyoti, 2018.
10. Braginskiy M.I., Vitryanskiy V.V. Договорное право. Общие положения. – Москва: Статут, 2005.
11. Суханов Е.А. Гражданское право. Том 1. – Москва: Волтерс Клувер, 2010.
12. Khudoyberdiev B. Civil law of Uzbekistan. – Tashkent: TSUL Publishing, 2020.